

ŞİDDETLİ DİRENİŞLERE KARŞI ŞİDDETSİZ BİR YÖNTEM OLARAK SİVİL İTAATSİZLİK*

Murat BAYRAM**

M. Hanifi MACİT***

ÖZ

Çoğullaşan ve muğlaklaşan haksızlıklar bazen şiddet içeren eylemlerle bazen de şiddetsiz sivil itaatsizlik eylemleri ile dönüştürülmeye çalışılmıştır. Ancak düzeltilmeye çalışılan bu haksızlıklarda kullanılan sivil itaatsizlik, çoğu zaman güç kullanmayan şiddetsiz bir yöntem olarak algılanmaktadır. Bu anlamda şiddetsizliğin, şiddet kullanan eylemlere göre pasif ve başarısız olduğu düşünülür. Ancak şiddetsizlik, bir güç kullanmama durumu değildir. Şiddetsizlik, fiziksel bir güç kullanmadan karşı tarafı değiştirmeye çalışan bir yöntemdir. Bu bağlamda çalışmamızda şiddetsizliğin tamamen bir pasifizm ve hareketsizlik olmadığını güç kullanan bir yöntem olduğu ele alınmıştır. Aynı zamanda toplumsal yapı tarafından ters tepilen şiddet içeren eylemlerden ziyade toplumsal yapıyı pozitif bir şekilde dönüştüren ve toplumsal yapının olumlu karşıladığı şiddetsiz eylemlerin daha savunulabilir bir yöntem olduğu tartışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sivil itaatsizlik, Şiddet, Şiddetsizlik, Pasifizm

CIVIL DISOBEDIENCE AS A NON-VIOLENCE METHOD AGAINST SEVERE RESISTANCES

ABSTRACT

The injustices that have become plural and ambiguous have been tried to be transformed, sometimes by violent acts and sometimes by nonviolent civil disobedience actions. However, civil disobedience used against these injustices that are tried to be corrected is often perceived as a non-violent method that does not use force. In this sense, nonviolence is considered to be passive and unsuccessful compared to acts of violence. However, nonviolence is not a state of non-use of force. Nonviolence is a method that tries to change the other side without using physical force. In this context, in our study, it was discussed that nonviolence is a method that uses force, not purely pacifism and inactivity. At the same time, it is argued that nonviolent actions, which transform the social structure positively and which are welcomed by the social structure, are a more defensible method rather than the violent actions that are reversed by the social structure.

Keywords: Civil Disobedience, Violence, Nonviolence, Pacifism

* Bu çalışma doktora tezinden türetilmiştir.

** Dr. Öğr. Üyesi, Bingöl Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü. mbayram@bingol.edu.tr, ORCID: 0000-0002-4768-8282

*** Prof. Dr., Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü. hanifimacit@atauni.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6827-0996

FLSF (Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi)

2021 Bahar, sayı: 31, ss. 153-170

Makalenin geliş tarihi: 28.11.2020

Makalenin kabul tarihi: 21.04.2021

Web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/flsf>

FLSF (Journal of Philosophy and Social Sciences)

Spring 2021, issue: 31, pp.: 153-170

Submission Date: 28 November 2020

Approval Date: 21 April 2021

ISSN 2618-5784

Giriş

1968'de Amerika'da M. L. King ve Robert Kennedy'in öldürülmesinden ve ülke çapında şehirlerde toplu şiddetin patlak vermesinden sonra Başkan Lyndon Johnson şiddetin nedenlerinin araştırılması ve önlenmesi için ulusal bir komisyon topladı. On yılın dönüm noktası olan *Sivil Haklar Hareketi* geride kaldığı halde ulusal komisyon şu sonuca vardı: İtaatsizlik, ne kadar vicdani ve şiddetsiz bir eylem olursa olsun kaçınılmaz olarak demokratik düzenin temellerini yıkmakta, yasadışı ve şiddeti teşvik etmektedir. Raporda ABD tarihindeki şiddetin soygun ve tecavüze, sivil itaatsizlikten cinayet ve suikasta kadar bir dizi konular yer aldı.¹ Komisyon tarafından yapılan bu açıklama sonucu, sivil itaatsizliğin aslında yıkıcı bir özelliğe sahip olduğu ve bunun sonucunda ise toplum düzenini yok ettiği düşüncesiydi. Peki sivil itaatsizlik şiddetsiz olsa dahi toplumda bir yıkıcılığa neden olur mu? Şiddetsizlik tamamen bir güç kullanmama durumu mudur? Güç kullanıyorsa hangi anlamda bir güce sahiptir? Şiddetsizlik, demokratik toplumlarda adaletsizliğe ve eşitsizliğe mi yol açar? gibi soruları bu çalışmada cevaplamaya çalışacağız.

Şiddetsizlik, aldatıcı bir şekilde karmaşık bir yapıya sahip bir kavramdır. Bu kavram sivil itaatsizlik içinde tam olarak anlaşılır ve rutin olarak uygulanırsa büyük toplumları uzun süreli ve pozitif bir şekilde dönüştürme potansiyeline sahip olur. Ancak "şiddet sorunu hala çoğu karanlıktır"² diyen Georges Sorel(1847- 1922) gibi şiddetin olmama hali olan şiddetsizlik³ sorunu da hala karanlıktır diyebiliriz. Şiddetsizliği bu karanlıkta aydınlatmak için karanlıkta uçan Minerva'nın baykuşunu⁴ izledik. Bu kavramın aydınlatılması bağlamında öncelikle diğer kavramlarla olan farkına değinmeye çalıştık. Birçok kavramda olduğu gibi şiddetsizlik kavramını da temsil etmek için farklı dillerde kullanılan kelimeler şiddetsizlik kavramının anlamını tamamen yansıtmamaktadır. Bu nedenle şiddetsizliğin açıklığa kavuşturulması açısından benzer terim ve kavramlarla farklılıklarına değinerek konuya açıklık getirmeye çalıştık.

¹ S. M. Eisenhower, To Establish Justice, To Insure Domestic Tranquility: The Final Report of The National Commission on the Causes and Prevention of Violence, United States Government Printing Office, Washington, 1969.

² G. Sorel, *Reflections on Violence*, Cambridge, Cambridge University Press, 2004, s. 43.

³ Biz her ne kadar sivil itaatsiz eylemcilerini şiddetsiz olarak kabul etsek de hukuk ve politika açısından eylemciler potansiyel birer şiddete sahiptirler. Hukuk ve politika "tepkişel şiddet doğuracağı gerekçesiyle sahtekârlığı yasaklar, şiddet dışı araçların kullanılmasını bütünüyle sınırlandırır" Bkz: W. Benjamin, Şiddetin Eleştirisi Üzerine. A. Çelebi içinde, *Şiddetin Eleştirisi Üzerine*, (Çev. E. Göztepe), İstanbul, Metis Yayınları, 2010, s. 32.

⁴ Minerva'nın baykuşu, ancak gün batarken uçmaya başlar. Bkz: G. W. F. Hegel, Hukuk Felsefesinin Prensipleri, (Çev. Cenap Karakaya), Sosyal Yayınlar, İstanbul, 1991, s. 31.

Her ne kadar sivil itaatsizliğin şiddetsiz bir eylem olduğunu söylesek de, Carl Cohen'e göre, "şiddete başvurmama durumunun sivil itaatsizliğin bir parçası olup olmadığı henüz netlik kazanmamıştır. Bu yüzden bazı yazarlar, şiddet içeren eylemlerin sivil itaatsizlik olmadığını düşünürken, bazı yazarlar ise şiddet içeren bu tür eylemlerin savunulabilir biçimde gerekçelendirilmesinin oldukça zor olacağını bildikleri halde yine de sivil itaatsizlik olarak nitelendirmektedir."⁵ Şunu belirtmemiz gerekir ki, burada sivil itaatsizliğin şiddetli olup olmadığının temellerini incelemedik. Böyle bir incelemeye girseydik elbette Cohen'in dediği gibi bir kesinliğe ulaşamazdık. Burada aslında şiddet içeren eylemler ve şiddetsiz eylemlerin neden ve sonuçlarından hareketle sivil itaatsizliğin başarılı olduğu uygun olan koşulları bulmaya çalıştık.

Sivil İtaatsizlik ve Şiddetsizlik

Sivil itaatsizlik, adil olmayan yasalara karşı bireysel bir ret anlamında yasa ihlali olarak ilk defa Henry David Thoreau(1817-1862) tarafından kullanılmıştır.⁶ Sivil itaatsizlik kavramını literatüre ilk kazandıran Thoreau olmasına rağmen bu kavramı kolektif bir pratiğin parçası haline getirenler, Mahatma K. Gandhi(1869-1948) ve Martin Luther King olmuştur. Sivil itaatsizliğin sistemcisi olan Thoreau, "Sivil İtaatsizlik"⁷ başlıklı yazısında en üst

⁵ C. Cohen, Civil Disobedience and The Law, *Rutgers Law Review*, 21(1), 1966, s. 3.

⁶Thoreau, kölelik kurumunun hiçbir dini, ahlaki, siyasi gerekçeyle meşrulaştırılmayacağını savunmuş, adil olmayan yasaların ihlalinin meşruluğunu öne sürmüştür. Kendisi köleliği destekleyen iktidarın gelir vergisini ödemeyi reddetmiştir. Aynı şekilde sivil itaatsizliği haksız olduğunu düşündüğü ABD'nin *Meksika*'yı işgalinde de kullandı. Thoreau'nun bu olaylarda başvurduğu temel kaynak, pozitif yasadın daha üst olan bir yasa yani adalet ilkesidir. Bkz: H. D. Thoreau, *Resistance to Civil Government*, NY, Aesthetic Papers, 1849, s. 196.

⁷ Makale Gandhi'nin Thoreau'ya atfettiği *Sivil İtaatsizlik* adıyla bilinir. Ancak Thoreau bu tabiri hiçbir yazısında kullanmamıştır. Makale *Bireyin Devletle İlişkisi Üzerine* adı altında okundu. Thoreau 1949 yazında Elizabeth Peabody'den konuşmasının yayınlanması için beklenmedik bir mektup aldı. Peabody, adını *Aesthetic Papers* koyacağı, *The Dial*'ın bıraktığı yerden Aşkinci mesajı sürdüreceği bir dergi kurma hazırlığındaydı, Thoreau'nun konuşmasını da ilk sayıya almak istiyordu. 14 Mayıs 1849'da ilk sayı yayımlandı, dergide Thoreau'nun yazısı dışında Emerson ile Hawthorne'nun yazıları vardı. Thoreau'nun denemesi *Ülke Yönetime Direniş* başlığıyla basılmıştı. Ölümünden dört yıl sonra, 1866'da *Kanada'da Bir Yanki, Kölelik Karşısı ve Reform Yazılarıyla Birlikte* adıyla derlenen kitabında kullanılmıştır. Thoreau'nun yazısı ilk zamanlar etki yaratmadı, yazısına ilk zamanlarda tek örnek; Sophia Dobson Collet'in Londra'da yayınlanan *People's Review*'da yazdığı eleştiridir. Collet en özlü paragrafların birçoğunu alıntılıyıp şunları yazdı: "İngiltere'de muhtemelen pek bilinmediğini sandığımızdan size kimi seçmeler sunuyoruz, eserin değerinin tam olarak anlaşılması için baştan sona okunması gerektiğini belirtmekten de geri durmuyoruz." Bkz: W. Glick, *The Writings of Henry David Thoreau*, Princeton, Princeton University Press, 1973, s. 312-313, W. Harding, *The Variorum Civil Disobedience*, Twayne Publishers, New York, 1967, s. 59.

aşkın yasayı akıl hocası Ralph Waldo Emerson'dan(1803-1882) aldığı "Aşkincılık" teorisine dayandırmıştır. Peki "bu yüksek yasa nereden gelir? Klasik olarak, her yasa insan aklının kullanılmasıyla keşfedilmiştir. Ya da Demosthenes'in deyimiyle, her yasa bir keşif, bir Tanrı armağanıdır, bilge adamların bir öğretisidir."⁸ *Sivil Haklar Hareketi*'ni düzenleyen King bu yasayı şöyle açıklar: "Adil bir yasa ahlaki kanunla veya Tanrı'nın yasasıyla uyum içinde olan insan yapımı bir yasadır. Haksız bir kanun, ahlaki yasayla uyumsuz bir yasadır... haksız bir yasa, ebedi ve doğal hukukta kök bulmayan insan yapımı bir yasadır."⁹

Thoreau, Emerson'dan aldığı bu yüksek yasayı sivil itaatsizlik için temel dayanak noktası olarak gösterir. Bu doğrultuda sivil itaatsizlik¹⁰, yasal adaletin geçerli olduğu demokratik bir yönetim sistemindeki adaletsizliklere karşı, hukuki yollar tüketildikten sonra hukuk dışı olarak başvurulmuş ve kendisini yasa üstü adalette meşrulaştıran yasadışı şiddetsiz bir eylem olarak nitelendirilir.¹¹ Aynı zamanda sivil itaatsizlik, bencillik, öfke ve çılgınlık gibi yasadışı eylemlerden farklıdır. Yine sivil itaatsizlik iç savaş, varolan rejimin meşruiyetinin reddedilmesi gibi olaylardan farklıdır. Sivil itaatsizlik eyleminde bulunan kişiler kendilerini toplumdaki soyutlamazlar ve diğer bireylerin kendilerini kural tanımaz bireyler olarak görmelerini istemezler. Sivil itaatsiz eylemcilerinin amaçları toplumun düzenini bozmak değil tam tersine üzerine düşen yurttaşlık görevini yerine getirmektir.¹² Burada kullanılan şiddetsizlik, şiddetin olmama hali midir? Şiddetsizlik bir pasifizm mi? Gandhici satyagraha (hakikate tutunmak), şiddetsizlik midir?

İlk sorumuzu ele alacak olursak, şiddetsizliği anlama bağlamında şiddet kavramına değinmemiz gerekiyor. Şiddetin tanımlamasını yaptığımız zaman dolaylı olarak şiddetsizliği tanımlamış oluruz. Şiddeti psikolojik bir bakış açısıyla sunan Pelton, şiddeti "bir başka canlıyı fiziksel olarak inciteceği yönünde bir beklenti ile başlatılan bir eylem" olarak tanımlar.¹³ Bir siyaset teorisyeni olan Bondurant ise şiddeti, niyetle tanımlar ve onu "kasıtlı olarak

⁸ N. W. Poner, "Civil Disobedience: An Analysis and Rationale", *New York University Law Review*, (43),1968, s. 660.

⁹ M. King, *Why We Can't Wait*, Harper and Row, New York, 1963, s. 85.

¹⁰ Sivil itaatsizlik, dar tanım, geniş tanım ve baskın tanım olmak üzere üç ayrı şekilde ele alınır. Dar tanım, tanım öğelerinin çok olmasından dolayı itaatsizlik edimlerinin çok azı sivil itaatsizlik olarak görülür. Geniş tanım ise, sivil itaatsizlik tanım alanını bazı belirleyici öğelerle sınırlı tutarak daireyi genişletir. Bu tanımlamada, hukuk normunun bilinçli olarak çiğnenmesi, kamuya açık olması gibi özellikleri kapsar. Baskın tanımda ise, bunlara ek olarak şiddetsizlik eklenir. Ayrıntılı bilgi için bkz: Hayrettin Ökçesiz, *Sivil İtaatsizlik*, Legal Kitapevi, İstanbul, 2011, s. 128-129.

¹¹ H. A. Bedau, "On Civil Disobedience", *Journal of Philosophy*, (58), 1961.

¹² R. Dworkin, "Sivil İtaatsizliğin Etiği ve Pratiği", (Ed.Y. Coşar), *Kamu Vicdanına Çağrı Sivil İtaatsizlik*, (144-164). Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2001, s. 142-144.

¹³ L. H. Pelton, *The psychology of Nonviolence*, New York, Pergamon Press, 1974, s. 4.

uygulandığı kişiye veya gruba kasıtlı zarara uğrayacak şekilde kasıtlı bir güç uygulanması” olarak açıklar.¹⁴ Bondurant ayrıca, şiddetin tehditlerle birlikte gerçek fiziksel gücü de kapsayabileceğini ve yaralanmanın fiziksel ya da psikolojik olabileceğini belirtir. Holmes ise fiziksel şiddeti, “kişilerin iradelerine karşı zarar vermek, yaralamak ya da acı çektirmek ya da öldürmek için fiziksel kuvvetin kasıtlı kullanımı”¹⁵ olarak nitelendirir. Bir başka teorisyen olan Robert Audi şiddeti şöyle açıklar: “Birine veya bir hayvana karşı, fiziksel saldırı, etkin fiziksel aşağılama ya da aktif fiziksel saldırdır; etkin psikolojik aşağılama ya da haysiyet düşürücü psikolojik saldırdır ve bireysel mülkiyete veya potansiyel mülkiyete oldukça etkin kötü niyetli yok etme veya zarar verme çabasıdır.”¹⁶ Dreier, sivil itaatsizlik bağlamında şiddeti; kişilerin yaralanmasının, eşyanın kısmen veya tamamen tahribi, ruhsal baskı ve üçüncü kişilerin hareket serbestilerinin engellenmesi şeklinde açıklar.¹⁷

Genel olarak şiddeti, doğrudan şiddet ve yapısal şiddet olarak iki şekilde düşünebiliriz. Doğrudan şiddet fiziksel güç kullanarak direkt bireye karşı olan şiddet türüdür. Bu şiddet, nispeten acil yaralanma veya ölüm ile sonuçlanan ve açık yollarla önlenabilir davranışları içerir. Yapısal şiddet ise, yavaş ve dolaylı yollarla zarar verir ve öldürür. Bir annenin sağlık sigortasına sahip olmaması ve doğum öncesi bakım alamamasından dolayı bebeğin ölümü yapısal şiddet örneğidir.¹⁸ Galtung’a göre, şiddetin dolaylı yapısal kökenini sosyal sisteme içkin olan yapılar, adaletsiz koşulların süregitmesini sağlar. Bourdieu’nun simgesel şiddeti de sosyal sistemin içine gömülüdür. Simgesel şiddet iktidarı fiziksel şiddete başvurmaksızın ayakta tutar. Zizek’in nesnel şiddet dediği şey de simgesel ve yapısal şiddetten farklı değildir. Zizek’e göre, ideoloji, her bilinçli karardan önce rıza gösterilen doğal bir koşul gibidir ve toplumsal simgesel şiddeti meydana getirir. Söz konusu şiddet, açık bir şiddet eylemini önceleyen

¹⁴ J. V. Bondurant, *Conquest of Violence: The Gandhian Philosophy of Conflict*, University of California Press, Berkeley, 1965, s. 9.

¹⁵ R. L. Holmes, *Violence and Nonviolence*, A. Shaffer içinde, *Violence: Award-Winning Essays in The Council for Philosophical Studies Competition*, David McKay Company, New York, 1971, s. 109.

¹⁶ R. Audi, *On The Meaning and Justification of Violence*, A. Shaffer içinde, *Violence Award-Winning Essays in The Council for Philosophical Studies Competition*, New York, David McKay Company, 1971, s. 61-62. Şiddet ve şiddetsizlik konusundaki örneklerimi farklı alanlarda rastgele seçtim. Çünkü hangi alana ve yazara baktığımız da şiddetin araçsallığı pek de fark etmiyor. Farklı bir ses çok nadir duyulur. Şiddet her ne olursa olsun “doğası gereği araçsaldır; tüm diğer araçlar gibi, daima amacın rehberliğine ve onunla meşrulaştırılmaya gereksinir.” Şiddetsizlik ise “kendi içinde bir amaçtır” Ancak şiddet her ne kadar “gerekçelerini göstererek haklılaştırılsada, ancak hiçbir zaman meşru olmayacaktır” Bkz: H. Arendt, *Şiddet Üzerine*, (Çev. B. Peker), İletişim Yayıncılık, İstanbul, 2014, s. 61-63.

¹⁷ Ökçesiz, s. 141.

¹⁸D. M. Mayton, *Nonviolence and Peace Psychology*, Springer Dordrecht Heidelberg, New York, 2009, s. 19.

ama göze görünmeyen, sisteme içkin bir şiddettir.¹⁹ Bu çerçevede şiddet, “düşünce, söz ve her türlü yaşam biçimine verilen zarar”²⁰ olarak tanımlanmıştır. Bu tanımlamalardan hareketle şiddetsizliği; “rakibe zarar vermeden değişimi yansıtacak güç veya etki kullanma” olarak tanımlayabiliriz.²¹

İkinci sorumuzda ise, şiddetsizlik ile en çok karıştırılan pasifizm kavramıdır. Pasifizm, yirminci yüzyılın başlarına kadar uzanan oldukça yeni bir kelimedir. İlk olarak savaş karşıtı anlamında kullanılmıştır. Eğer bir pasifistseniz, savaşın yanlış olduğunu ve buna katılmanın uygun olmadığını düşünürsünüz. Bazı düşünürler pasifizm ve şiddetsizliği eş anlamlı olarak kullanırlar. Teichman’a göre, barışçılık çeşitli pasifizm türleri olduğundan dolayı pasifizm, şiddetsizliğin toplamı olarak görülür. Bundan dolayı birçok düşünür pasifizmin şiddetsizliği tasvir ettiği görüşündedir.²²

Pasifizm hakkında J. H. Yoder tarafından sunulan görüşler önemli yer tutmaktadır. Yoder, pasifizmi sadece savaş perspektifinden değerlendirir. Bunun için çeşitli pasifist türleri ileri sürer. İlk olarak, bu pasifist tür, tüm savaşlara değil sadece adil olmayan savaşlara karşıdır. Bir diğer türde ise; tüm savaşı reddetmek, ancak şiddet içeren savunma tedbirlerinin alınmasına izin vermektir. Bu açıdan savaş yanlıştır ancak siz veya sevdiğiniz saldırıya uğramışsanız saldırıyı savuşturmada şiddete başvurabilirsiniz. Yoder’in tipolojisinde bazı politik pasifizm alttürleri dahildir. Bunlar: “Programlı politik alternatiflerin pasifliği”; savaşın herhangi bir ulusal sorunun en iyi çözümü olmadığını ve çatışmaları savaşa başvurmadan çözüp programlar ve politikalar geliştirmek için hükümet düzeyinde çalıştıkları iddiasıdır. “Şiddetsiz toplumsal değişme pasifizmi”; Gandhi ve King’in eserlerine dayanan bir politik pasifizmdir. Bu pasifizm yaklaşımı, herkesin adalete dayalı bir toplumda yaşamasını ön planda tutar. “Mutlak vicdani pasifizm”; kişinin vicdanını temel olarak kabul eder. “Kategorik pasifizm”; çoğu insanın bu şiddetsiz yaklaşımı benimsemesi durumunda dünyanın daha iyi durumda olacağı varsayılır.²³ Her ne kadar pasifizm ve şiddetsizlik benzer olarak ele alınsa da, “pasifizmin birçok farklı kaynağı vardır ve olduğu haliyle şiddetsizliğin özünü oluşturmaz; ama elbette ki bu mirasın bir parçasıdır.”²⁴

¹⁹ Chul Han, *Şiddetin Topolojisi*, (Çev. D. Zaptçioğlu), Metis Yayınları, İstanbul, 2015, s. 83-85.

²⁰ G. Sharp, *Gandhi As Political Strategist*, Porter Sargent Books, Boston, 1979, s. 134.

²¹ Bondurant, s. 9.

²² J. Teichman, *Pacifism and Just War: A Study of Applied Philosophy*, Basil Blackwell, New York, 1986.

²³ J. H. Yoder, *Nevertheless: Varieties of Religious Pacifism*, Herald Press, Scottsdale, 1992.

²⁴ E. Balibar, *Şiddet ve Medenilik*, (Çev. S. Tamgüç), İletişim Yayınları, İstanbul, 2014, s. 290.

Son sorumluk olan satyagraha ve şiddetsizlik arasındaki benzerlik ile ilgili olarak Gandhi'nin şiddetsizlik felsefesini tamamen anlamak için yaşamını yönlendiren üç temel ilkeye dikkatle bakmak gerekir. Bunlar ahimsa, satyagraha ve tapasya'dır. Bütün bu ilkeler dini inançlarına derinlemesine gömülmüş ve kişisel ve kamusal hayatında yaptığı her şeyin içine nüfuz etmiştir. Ahimsa, geleneksel olarak Batı'da şiddetsizlik olarak tercüme edilen Sanskritçe bir sözcüktür.²⁵ Bununla birlikte, Doğu'da yaralanma anlamına gelen "himsa" ve "a" öneki olmayan anlamına gelir.²⁶ Başlangıçta Gandhi, Güney Afrika'daki adaletsizlikle başa çıkmada şiddetsiz yaklaşımı yansıtmak için pasif direnme terimini kullandı.²⁷ Bu ifadenin yaptığı işin özünü yakalayamadığı gerçeğinden hareketle Gandhi, satyagraha sözcüğünü kullandı. Gandhi satyagraha sözcüğünü sivil itaatsizlik ve pasif direniş anlamında kullandı. Satyagraha politik bir eylem olarak görülebilirken, aynı zamanda Gandhi'nin şiddetsizlik felsefesinin ayrılmaz bir parçasıdır. Satyagraha, hareketsizlikten akla kara gibi farklıdır. Satyagrahanın kök anlamı hakikate tutunmaktır. Tapasya ise, kişinin kendi hedefleri için acı çekmeye istekli olmasıdır. Nakhre'ye göre tapasya, şiddet döngüsünü asgari bir miktarda şiddetle kırmak için bir çatışmada rakibin değil kendi kendine acı yükünü kabul etme isteğini içerir.²⁸

159

Satyagraha ve pasif direnişten farklı olarak şiddetsizlik eylemi, ilkeli ya da ahlaki inançların bir sonucu olabilir, ancak genellikle çatışmayı çözenin en etkili yolu olarak görülen, pragmatik derin ahlaki taahhütler olmadan da kullanılabilir. Sorun ve çatışmanın ölçeği ne olursa olsun, şiddet içermeyen sivil itaatsizlik eylemi, pasifliği ve teslimiyeti reddeden ve mücadeleyi esas olarak gören insanların çatışmalarını şiddet olmadan yürütebilecekleri bir tekniktir. Şiddet içermeyen sivil itaatsizlik olgusu iktidarın zorbalanması sonucunda marjinal bir yapıdan çıkarak ağ şebekleri halinde toplumun merkezinde aktif bir şekilde yer alarak bireylerin bin yayla²⁹ şeklinde tekilleştirilmesidir. Tekilleşen bu bireyler haksızlıklara karşı güçlü bir şekilde daha aktif rol alırlar.

²⁵ N. Altman, *Ahimsa: Dynamic Compassion*, Quest Books, Wheaton, 1980.

²⁶ Bondurant, s. 9.

²⁷ R. R. Diwakar, *Satyagraha: The power of Truth*, Henry Regenery Co., Hinsdale, 1948.

²⁸ A. W. Nakhre, *Social psychology of Nonviolent Action: A study of Three Satyagrahas*, Chanakya Publications, Delhi, 1982.

²⁹ Yayla(plateau): "bir rizom oluşturacak şekilde yerin altındaki kökler tarafından öteki çokluklarla bağlanan her çokluğa yayla diyoruz. Bu kitap rizom olarak yaylalardan oluşmuştur. Her yayla rizomlarla diğer yaylalarla bağlantılıdır." Bkz: G. Deleuze, F. A. Guattari, *Thousand Plateaus*, (Çev. Ç. B. Massumi), University of Minnesota Press, London, 1987, s. 22.

Şiddetsiz Yöntemler

Şiddetsizliğin en iyi örneklerinden biri olan Gandhi'nin şiddetsizlik teorisini, felsefi ve pragmatik bir politik yöntem olduğunu öne sürebiliriz. Gandhi'nin şiddetsizlik felsefesi, insanın doğuştan şiddetsiz olduğu inancına dayanır. Bondurant'ın belirttiği gibi, Gandhi açıkça politik bir teori geliştirmemiştir. Ancak daha politik bir eylemci olmuştur. Bununla birlikte, politik eylemleri, şiddetsizliğin hem pratik hem de sürekli olarak gelişen siyasi bir görüş içinde yorumlanabilir. Gandhi, politikanın tahmin etmediği bir durumda başarılı bir satyagraha gerçekleştirmiştir.³⁰ Gandhi'nin felsefesinde, satyagraha'nın bir anlamı hakikate tutunmaktır. İkinci anlam ise, sosyal adalet ya da sarvodaya anlamında şiddet içermeyen bir eylemi kapsar. Şiddetsizlik üzerine Gandhi'nin politik görüşlerinin merkezi, satyagraha teriminin ikinci anlamıdır. Gandhi'ye göre satyagraha başarıya ulaştığında fikir dönüşümüne yol açar. Ancak Gene Sharp'a göre şiddetsizlik başarıya ulaştığında, fikir dönüşümünden farklı olarak, zor kullanımı ve uyumda gerçekleşir. Uyumda, karşı taraf taleplere boyun eğer ve gelişen duruma ayak uydurur. Zor kullanımında, otorite güçsüzleşir ve durumun kontrolü elinden çıkar.³¹ Yani Sharp'a göre değişim ahlaki bir şekilde değil siyasi bir şekilde gerçekleşir.

Şiddetsiz politik eylemlerin büyük bir savunucusu ve teorisini olan Sharp, şiddetsiz eylemi: "Fiziksel şiddet kullanmadan bazı fiilleri yaparak veya reddetmek suretiyle mücadeleyi gerçekleştiren çatışmalardaki bir eylem tekniği"³² olarak tanımlamıştır. Sharp'ın belirttiği gibi şiddet içermeyen siyasi eylem kavramı bir eylemdir yani hareketsizlik değildir. Bu çerçevede Sharp bir şiddetsizlik tipolojisi geliştirmiştir. Bunlar şu şekildedir: Karşı koymayı (nonresistance), aktif uzlaşma (active reconciliation), ahlaki direniş (moral resistance), seçici şiddetsizlik (selective nonviolence), satyagraha, şiddetsiz devrimdir (nonviolent revolution). Şiddetsizlik tipolojisini belirleyen Sharp, daha sonra pasif direniş, barışçıl direniş ve şiddetsiz doğrudan eylem türlerini analizine eklemiştir.³³

Sharp'a göre, şiddetsiz siyasi eylem, bireylerin emredilene yapmadığı zaman düşmanlarının sahip olduğu gücü azaltıp kendi gücünü arttırdıkları varsayımına dayanır. Bu nedenle, güç farklılıklarının ve güç kullanma araçlarının anlaşılması şiddetsiz eylemin uygulanmasında merkezi bir noktadır. Aslında Sharp şiddet içermeyen eylemin zirvesinde güç olduğunu belirtir. Ona

³⁰ Bondurant, s. 189.

³¹ G. Sharp, *The politics of Nonviolent Action*, Porter Sargent Books, Boston, 1973, s. 69.

³² G. Sharp, *Gandhi As Political Strategist*, Porter Sargent Books, Boston, 1979, s. 567.

³³ G. Sharp, "The Meanings of Nonviolence: A Typology Revised". *Journal of Conflict Resolution*, (3), 1959.

göre, “şiddetsiz mücadelenin uygulanması, dinamikleri ve sonuçları, doğrudan iktidarın hâkimiyetine ve muhalif grubun gücü üzerindeki etkilerine bağlıdır.”³⁴

Sharp, siyasi iktidarın³⁵ doğası üzerine iki görüş sunmaktadır. Bu görüşlerin ilkinde, halkı hükümetin iyi niyetine veya hiyerarşik sistemin üstündeki kişilere bağımlı olarak görür. İkinci görüş ise, hükümeti ya da tüm hiyerarşik sistemi halkın iyi niyet ve desteğine bağımlı olarak görür. Söz konusu hiyerarşide bir hükümdar ya da hükümet yetkilisi, insan ve maddi kaynak, beceri, bilgi ve diğer maddi olmayan varlıklara sahip olan siyasi güçler için geleneksel bir toplumsal tabana sahip olabilir. Buradan hareketle, şiddetsiz hareket ikinci görüş açısına dayanır ve bu geleneksel güç yığınlarını kırılğan ve etkisiz hale getirebilir. Buradaki temel unsur, iktidarın bu özelliklerinin yalnızca halkın itaatkâr olması ve onları kullanmaya teşebbüs edenlerle işbirliği yapması durumunda başarılı olmasıdır. Bu bağımlılık, hükümeti, ekonomiyi ve diğer kurumları sorunsuz ve etkili bir şekilde işlevsel hale getiren bilgi, beceri, emek ve diğer yetenekleri de kapsamaktadır.³⁶

Farklı çatışma durumlarında şiddetsiz mücadele, birçok davranış veya yöntem çeşidi içerebilir. Sharp'a göre tarih boyunca kullanılan şiddetsiz yöntemlerin sayısı yaklaşık olarak iki yüzdür. Sharp, bütün şiddetsiz politik eylemleri; şiddetsiz protesto ve ikna, şiddetsiz işbirliği ve şiddetsiz müdahale olmak üzere üç genel siyasi tepki türü olarak sınıflandırmaktadır. Şiddetsiz protesto ve ikna, gece ibadeti yapma (holding vigils), sembolik giyinme veya soyunma, cenaze törenleri yapma, hicivli veya gülünç yazılar yazma, geçit törenleri yapma, grev sırasında çalışmak isteyen işçilere engel olma gibi teknikleri içerir. Şiddetsiz işbirliği faaliyetleri ise, siyasi veya ekonomik boykot, grev veya işi yavaşlatma, ödül reddetme ve çatışma durumundaki rakiplerle sosyal, ekonomik veya siyasi ilişkilerde geçici olarak çekilen veya bu işbirliğini durduran hareketleri içerir. Son olarak şiddetsiz müdahale, oturma eylemleri, tartışma toplantıları, açlık grevleri ve idari sistemlerin veya tesislerin aşırı yüklenmesi ve paralel hükümet veya sistemlerin geliştirilmesi gibi sistemin işleyişini aktif olarak engelleyen eylemleri içerir.³⁷ Bu üç şiddetsiz eylem türünü değerlendirdiğimizde; şiddetsiz protesto ve ikna en küçük güce sahiptir. Şiddetsiz işbirliği faaliyetleri ise, şiddet içermeyen eylemin daha güçlü bir türüdür ve şiddetsiz siyasi eylemin üçüncü ve en güçlü sınıfının şiddetsiz müdahale olduğunu söyleyebiliriz. Kendi görüşlerini pragmatik şiddetsizlik bağlamında açıklayan Sharp, başarılı bir eylemin ancak pragmatik şiddetsizlik bağlamında gerçekleşeceğini savunur.

³⁴ G. Sharp, *The Role of Power in Nonviolent Struggle, Monograph Series Number 3*, The Albert Einstein Institute, Cambridge, 1990, s. 1.

³⁵ İktidar (power), otorite, kuvvet, güç ve şiddet kavramları için Bkz: Arendt, s. 54-56.

³⁶ Sharp, *The Politics of Nonviolent Action*, s. 72.

³⁷ A.g.e., s. 75.

Bu bağlamda pragmatik şiddetsizliğe başvuran Ackerman ve Kruegler'in tezi şudur; "şiddetsiz eylemciler tarafından yapılan stratejik seçimlerin kalitesi, şiddetsiz mücadelenin sonucuyla ilgilidir."³⁸ Ackerman ve Kruegler, şiddet karşıtı eylemler terimini kullanmak yerine, "şiddetsiz yaptırımlar" terimini tercih ederler. Onlara göre bu kavram; "öldürme ya da rakiplerin fiziksel olarak yaralanmasına neden olmaksızın sosyal, ekonomik ve siyasal gücü harekete geçirerek en acımasız rakibe karşı bile baskı uygulayabilecek yöntemlerdir."³⁹ Bir eylemde hangi stratejik şiddetsiz yaptırımların kullanılacağını seçmek, çatışmanın doğasının dikkatli bir şekilde analiz edilmesine ve katılımcılara sunulan kaynaklara bağlıdır. Dolayısıyla stratejik şiddetsiz bir eylemde bulunacak biri, çatışmanın doğasını ve şiddetsiz yaptırımları yerinde ve uygun bir şekilde kullanmalıdır. Ackerman ve Kruegler stratejiyi, "belirli bir çatışmayı analiz etme süreci ve asgari masraf ve riskle hedeflerin nasıl kazanılabileceğini belirleme süreci"⁴⁰ şeklinde açıklamaktadır.

Ackerman ve Kruegler, bu varsayımları ve tanımları üç ilke kategorisini özetlemek için kullanırlar: "Gelişmenin ilkeleri (principles of development)", "sözleşme (engagement)" ve "kavrayış (conception)". Bunlara ek olarak bu üç kategoride ayrı ayrı on iki tane stratejik şiddetsizlik ilkesi vardır. İlk olarak "gelişmenin ilkeleri"nde şu soru önemlidir: "Stratejik şiddetsiz çatışma için en avantajlı ortamı yaratmak amacıyla ne yapılabilir? Bu ilke bu soruya cevap verecek şekilde tasarlanmıştır. Gelişmenin ilkelerini şöyle sıralayabiliriz: 1) Fonksiyonel hedeflerin formüle edilmesi, 2) Örgütsel gücü geliştirmek, 3) Kritik materyal kaynaklarına güvenli erişim, 4) Dış yardım sağlamak, 5) Yaptırımların repertuarını genişletmektir. Bu ilkelerin şiddetsiz eylemin başlangıcında ve uygulama aşamasında dikkate alınması gerekir."⁴¹

İkinci ilke olan "sözleşme" ise şu soruya cevap verir: "Çatışmaya katıldıktan sonra, rakiplerle nasıl etkileşim kurmalıyız ki, şiddetsiz yaptırımlar maksimum etkiye sahip olsun?" Burada sözleşmenin dört ilkesini şöyle sıralayabiliriz; 1) Kontrolü sağlamlaştırmak, 2) Rakiplerin silahlarının etkisini azaltmak, 3) Rakipleri destek aldığı üslerden yoksun bırakmak ve 4) Şiddetsiz disiplini korumaktır. Bu sözleşme ilkeleri, bir eylemde gelişen çatışmalar sırasında kaçınılmaz bir sürtüşme ile başa çıkmak için stratejik şiddetsiz yaptırımların ince ayarını teşvik etmektedir. Ackerman ve Kruegler, şiddet içermeyen yaptırımların bir eylemin ilk evresinde yaygın şekilde kullanılmasıyla rakibin kontrolünün konsolide edilmesi ve sürdürülmesi becerisini azaltabileceğini ileri sürerler. Rakibin zorlama veya tehdit etme

³⁸ P. Ackerman, C. Kruegler, *Strategic Nonviolent Conflict: The Dynamics of People Power in The Twentieth Century*, Westport, Praeger, 1994, s. 2.

³⁹ A.g.e., s. 4.

⁴⁰ A.g.e., s. 6.

⁴¹ A.g.e., s. 23.

kabiliyeti tehlikeye girdiğinde, hakim olma ve kontrol etme yetenekleri kaybolur.⁴²

Üçüncü ilke olan “kavrayış” şu soruya cevap arar; “çatışma devam etmesine rağmen rakiplerimize karşı uygulayacağımız taktiklere nasıl karar vermeliyiz?” Bu soru perspektifinde kavrayış ilkelerini şöyle sıralayabiliriz; 1) Olayları ve seçenekleri, stratejik karar verme düzeyleri ışığında değerlendirmek, 2) Rakiplerin elebaşlarının açıklamalarına göre saldırgan ve savunma operasyonları ayarlamak, 3) Yaptırım, işleyiş ve amaçlar arasındaki sürekliliğin sürdürülmesidir. Burada, operasyonel planlama, strateji, taktik ve lojistik gibi stratejik karar vermenin kritik olduğu ve önemli görevlerin göz ardı edilmediğinden emin olmak için de her birinin akılda tutulması gerekir.⁴³

Başarılı bir şiddetsiz kuram geliştiren R. Burrowes, Gandhi'nin eserlerini temel alarak şiddetsiz stratejiyi dört temel kategoriye ayırır. İlkeli, pragmatik, reformcu ve devrimci şiddetsizliktir. İlkeli-pragmatik boyut, eylemcilerin şiddetsizliğe kararlılığını belirten şeklidir. İlkeli kişi şiddetsizliği etik olarak en iyi şey olarak görür ve elindeki çatışmayı çözmek için çalışma yollarını ve amaçlarını birbirinden ayırmaz. Pragmatik eylemci, şiddet içermeyen eylemi çatışmayı çözmek için en etkili yöntem olarak görür, araçlar ve amaçlar arasındaki herhangi bir tutarsızlıktan endişe duymaz.⁴⁴

163

Reformist-devrimci boyut, nihai hedefi ve eylemcilerin amaçlarını gerçekleştirmek için zaman dilimini kullanır. Reformcu aktivistler sorunu bir politika meselesi olarak kavramsallaştırmakta ve mevcut sosyal yapılarıdaki politikaları değiştirmek için daha kısa vadeli eylemler kullanmaktadırlar. Devrimci aktivistler, toplumdaki temel yapısal değişim için amaçlarını bu doğrultuda ilerletirler. Devrimci şiddetsizlik uygulayıcıları, yapısal sorunun köklü olduğunu ve sorunun gerçekleştirilmesi uzun bir taahhüdü gerektirdiğini fark ettikleri için daha uzun vadeli eylemlere girerler. Pragmatik-reformist şiddetsizlik ise, nesli tükenmek üzere olan belirli bir hayvan grubunda tür statüsünü elde etmek adına şiddet içermeyen eylemleri gerçekleştiren çevreciler tarafından gösterilir. Martin Luther King tarafından şiddet içermeyen eylemler, ilkeli-reformist şiddetsizliğin örnekleridir. Örneğin *Montgomery Otobüs Boykotu*, ilkeli şiddetsizliğe dayanıyordu ancak Amerikan toplumundaki yapıları kökten değiştirmek için tasarlanmamıştı. Bunun yerine, amaç ABD tüzüğünün ilkelerini uymaktı. Burrowes'e göre, ilkeli-devrimci şiddetsizlik ise, Gandhi'nin yaklaşımı ile örneklendirilir. Gandhi, *Tuz Satyagraha*'sını ve diğer satyagraha hareketlerini, İngiliz işgalcilerine karşı Hindistan'ın bağımsızlığı için

⁴² Ackerman ve Kruegler, s. 23-24.

⁴³ A.g.e., s. 23-25.

⁴⁴ R. J. Burrowes, *The Strategy of Nonviolent Defense: A Gandhian Approach*, State University of New York Press, Albany, 1996, s. 126-127.

kullandı. Bu, Hint toplumunda belirgin bir yapısal değişimdir. Aynı zamanda Burrowes, Gandhi'nin kapitalizmi de reddettiğini ve bu yapısal değişimi takip ettiğini iddia etmiştir.⁴⁵

Şiddetli ve Şiddetsiz Direnişlerin Etkililiği

Siyaset teorisyenleri arasında hakim olan görüş, muhalefet hareketlerinin şiddetli yöntemler seçmesidir, çünkü bu tür araçlar şiddetsiz stratejilerin politika hedeflerine ulaşmasından daha etkilidir. Hatta Hannah Arendt'e (1906-1975) göre, "20. yüzyıl, Lenin'in öngördüğü gibi savaş ve devrimlerin, dolayısıyla şimdilerde bu iki olgunun ortak paydası olduğuna inanılan şiddetin yüzyılı"dır.⁴⁶ 20. yüzyıl ve öncesi dönemlerde tek çıkış yolu şiddet olarak görülüyordu. Özgürlüğün garantisini şiddette gören Frantz Fanon'a (1925-1961) göre, "sömürgeleştirilmiş insan şiddette ve şiddet aracılığıyla özgürleşir."⁴⁷

Şiddet, şiddetsizliğe nazaran her dönemde yüceltilmiştir. Ancak şiddetli yöntemler her dönemde başarılı olmamıştır. Şiddetli ve şiddetsiz eylemler arasında karşılaştırmalı bir çalışma yapan Erica Chenoweth ve Maria Stephan 1900 ve 2006 arasında gerçekleşmiş olan 323 eylemi şiddet ve şiddetsizlik açısından değerlendirerek şiddetsizliğin daha başarılı olduğu sonucuna ulaşmışlardır. 2000'den 2006'ya kadar organize sivil nüfus, boykot, grev, protesto gibi şiddete başvurmeyen stratejiler kullanılmıştır. Şiddetsiz stratejiler, Sırbistan (2000), Madagaskar (2002), Gürcistan (2003) gibi ülkelerde baskıcı rejimlere karşı başarılı olmuş, Ukrayna (2004-06), seçimleri yenilemeyi sağlamış, Lübnan (2005), dış güçlerin işgaline karşı başarılı olmuştur. Mısır ve Tunus'ta (2011) ise başlayan şiddetsiz eylemler iktidardaki rejimlere karşı başarı sağlamışlardır.⁴⁸

Chenoweth ve Stephan'a göre, günümüzde şiddetsiz eylemlerin başarı yüzdesi 53 iken, şiddet içeren eylemlerin yüzdesi 26'dır. Şiddetsiz eylemlerin bu kadar başarılı olmasının iki nedeni vardır: İlk olarak, şiddetsiz yöntemlere yönelik kampanyaların taahhüdü, yerli ve yabancı meşruluğunu artırır ve direnişe daha geniş tabanlı katılımı teşvik eder. Bu da hedef üzerinde artan baskının ortaya çıkmasını sağlar. Meydan okuyan şiddetsiz direnişçilerin mağduriyetinin tanınması, şiddetsiz eylem için daha büyük iç ve dış destek sağlayabilir. Bu bağlamda rejimin siyasi, ekonomik ve hatta askeri güç

⁴⁵ A.g.e., s. 128.

⁴⁶ Arendt, s. 9.

⁴⁷ F. Fanon, *Yeryüzünün Lanetlileri*, (Çev. Ş. Süer), Versus Kitap, İstanbul, 2017, s. 89.

⁴⁸ E. Chenoweth, M. Stephan, *Why Civil Resistance Works: The Strategic Logic of Nonviolent Conflict*, Columbia University Press, New York, 2011, s. 7-8.

kaynaklarını zayıflatabilir. İkincisinde ise, hükümetin şiddet kullanan eylemcilere karşı saldırıları kolaylıkla haklı gösterilirken, şiddet içermeyen eylemcilere karşı kullandığı şiddetin hükümetin aleyhine olma olasılığı daha yüksektir. Potansiyel olarak şiddetsiz eylemlere sempati duyan halk, şiddet yanlısı militanları maksimalist veya aşırı hedeflere sahip olarak algılar, fakat şiddetsiz direniş gruplarını daha az aşırı olarak algılar ve onlara yönelik imtiyaz kullanılmasına olanak sağlarlar. Aynı zamanda Sivil Toplum Kuruluş'ları şiddet içermeyen yöntemlere sempati duyarak bu eylemler daha cazip hale gelir.⁴⁹

Şiddet içermeyen eylemler iki nedenden ötürü şiddet içeren eylemlere karşı stratejik bir avantaja sahiptir. Birincisi, şiddetsiz eylemleri bastırmak rejimin aleyhine dönebilir (*backfire*)⁵⁰. Bu durumda rejim taraftarları arasında itaatsizlik, nüfusun rejime karşı harekete geçmesi ve rejimin uluslararası olarak kınanmasına neden olur. Dolayısıyla şiddetsiz eylemleri bastırmak şiddetli eylemlerden daha çok maliyetlidir. Geri tepme durumunda, direnişin iç dayanışmasını arttırarak, rakibin destekçileri arasında muhalefet ve çatışmalar yaratarak, direnişe yönelik dış desteğin artırılmasıyla ve rakibe karşı dış desteğin azaltılmasıyla güç değişimlerine yol açar. Rejim baskısı, halkın daha fazla seferber edilmesi yoluyla azaltılabilir. Şiddet içermeyen eyleme nispeten daha fazla sayıda insanın aktif olarak yer alması, hedef üzerinde daha büyük ve sürekli bir baskı oluşturabilir; oysa halk, fiziksel ya da ahlaki engeller yüzünden şiddetli ayaklanmalardan kaçınabilir.⁵¹

Şiddetsiz eylemlere karşı iktidarın şiddet kullanma olasılığı da azalır. Çünkü eğer iktidar şiddetsiz eylemleri şiddet ile bastırırsa sonuçları iktidarın aleyhine olacaktır. Eğer iktidar şiddet kullanırsa "bunun bedeli çok yüksektir. Zira bu bedeli yalnızca yenilenler ödemez, muzaffer olanlar da iktidarlariyle öder."⁵² Dolayısıyla iktidarın şiddet kullanımı iktidarsızlıkla sonuçlanır. İktidarın şiddete başvurması bir zayıflık ve iktidarsızlık göstergesidir.

Dış ülkelerin şiddetsiz eylemcilerden ziyade şiddetsiz eylemleri bastıracağı için rejime kınama ve yaptırım uygulama olasılığı daha yüksektir. Dış aktörler, silahsız protestocuları defalarca katleten baskıcı rejimlere karşı yaptırımlar düzenleyebilir. Her ne kadar şiddetli ayaklanmalar durumunda yaptırımlar mümkün olsa da, daha az olasıdır. Çünkü, bazı dış ülkeler, bir rejime şiddet kullanan direnişçileri bastırmakta yardımcı olabilirler. Fakat bazı ülkeler de, rakibine karşı avantaj sağlamak amacıyla şiddet içeren bir direnişe maddi destek sağlayabilirler. Gerçekten de, şiddetli ayaklanmalar ve terörist

⁴⁹ A.g.e., s. 9.

⁵⁰ Berkeley kampüsüne gaz bombasıyla yapılan saldırı "geriye tepme" olayının mükemmel bir örneğidir. Bkz: Arendt, s. 65.

⁵¹ Chenoweth, Stephan, s. 11.

⁵² Arendt, s. 64.

gruplarının devlet sponsorluğu, onlarca yıldır süregelen bir dış politika ikilemidir. Devlet destekli şiddet gruplarının stratejik hedeflerini elde etmeyi başarıp başaramadığı belirsizdir. Çünkü şiddetli eylemler dış ülkelerden maddi destek alarak ülke çapında halkın tepkisine neden olur.⁵³

Fakat şiddet içeren eylemlerin başarıya ulaşmasının en önemli sebebi; etkili strateji ve yurtdışından sağlanan yardımlardır. Yapılan araştırmalar sonucunda elde edilen verilere göre, dışarıdan devlet desteği olan şiddetli eylemlerin, bu desteği almayan şiddet içeren eylemlere göre daha başarılı olduğu görülmüştür. Ancak bahsettiğimiz gibi halk yurtdışından destek alan bu eylemcilere destek vermez, aksine onlara karşı güçlü bir şekilde birbirlerine kenetlenirler. Arendt, şiddete başvurduğu taktirde halkın tepkisini şöyle açıklar; “Batı ülkelerinde öğrenci hareketi, üniversite dışında halk desteği bulmaz ve şiddete başvurduğu anda halkın açık düşmanlığıyla karşılaşır.”⁵⁴

Ayrıca halk yabancı ülkelerden destek alan şiddetsiz eylemcilere yönelik de şüpheli davranırlar. Eğer destek alınan ülkenin halk ile iyi bir bağlantısı yoksa ister şiddetli isterse şiddetsiz eylem olsun halk destek vermez. Halkın bu tavrı şiddetli eylemlerde değişebilir. Ancak şiddetsiz eylemlerde destek veren devletin halk tarafından algısı önemlidir. Aynı zamanda şiddetsiz eylemcilerin dış devletler tarafından aldığı destekler “disiplinsizlik, bedavacılık gibi düzensizliklere neden olur.”⁵⁵ Eylemler başarıya ulaştıktan sonra destek veren devletler yaptırım uygulayabilirler. Yani eylemcilere yaptığı yardımın karşılığında bazı isteklerde bulunabilirler.

Şiddetsiz eylemler üç nedenden dolayı, meşru ve hesap verebilir demokratik kurumlar inşa etmekte güvenilirdir. İlk olarak, çok sayıda vatandaşın şiddet içermeyen direnişlere katılımı yoluyla demokratik değişim sürecine aktif katılım artar. Bununla birlikte, şiddet içermeyen siyasal değişime kitlesel katılım, demokratik becerilerin gelişimini teşvik eder ve hesap verebilir yönetim beklentilerini destekler. İkincisi, şiddetsiz direniş yasayı başarılı bir şekilde kaldırdığı veya değiştirdiği bir yerde toplumun güvenini kazanır. Vatandaşların şiddetsiz eylemcilere olan sempaticileri güçlenir. Son olarak, şiddetsiz direnişçiler demokratik sürece demokratik bir yöntemle katkı sağlarlar.⁵⁶ Dolayısıyla sivil itaatsiz eylemcilerinin başarılı olması için eylemlerinin şiddetsiz bir yapıya sahip olması gerekmektedir. Başarılı bir

⁵³ E. Chenoweth, M. Stephan, *Why Civil Resistance Works: The Strategic Logic of Nonviolent Conflict*, *International Security*, 33(1), 2008.

⁵⁴ Arendt, s. 28.

⁵⁵ Chenoweth, Stephan, *Why Civil Resistance Works: The Strategic Logic of Nonviolent Conflict*, s. 12.

⁵⁶ A.g.e., s. 142.

eylem ve demokrasinin tutunması adına direnişçilerin “şiddet uygulayıcılarından uzak durmaları” gerekir.⁵⁷

Genel olarak alternatiflere kıyasla şiddetsiz eylemin faydalarını özetlersek; 1) Şiddet içermeyen eylem, sistemden desteğin geri çekilmesini içerir. Standart davranışların veya politikaların meşruiyetine karşı bir meydan okumadır. Buna karşılık, oy kullanma gibi geleneksel eylemler, kendi yöntemlerini kullanarak sistemi desteklemektedir. Bir çatışma durumu ya da kaos söz konusu değildir. 2) Şiddetsiz eylem genellikle şiddetten daha fazla destek kazanır. Şiddet içermeyen eylemler -iyi seçildiği zaman- iletişim için daha büyük bir fırsata yol açar. Rakipler, fiziksel olarak zarar görmemekle birlikte saygı görürler. Örtülü olarak, sağlık ve yaşantılarına saygı duyulur. Dolayısıyla muhalifler şiddetsiz eylemlere karşı şiddete daha az başvururlar. 3) Şiddetsiz eylem, yaygın bir katılım sağlar. Kadınlar, çocuklar, yaşlılar ve engelliler birçok şiddetsiz eylem biçimine katılabilir. 4) Bir yöntem olarak şiddet içermeyen eylem, şiddetsiz bir toplumun hedefi ile uyumludur. Hedefi yansıtan yöntemlerin kullanılması, “prefigurasyon”⁵⁸ olarak adlandırılır: Yöntemler hedefi önceden yapılandırır (prefigure). Başka bir deyişle önceden yapmak veya canlandırmak. Prefigurasyon, neyin arandığı konusunda eğitim ve deneyim sağlar. Eylem başarısız olsa dahi, hedefin bir elementini yaratmaya yardımcı olur.⁵⁹

Sonuç Yerine

Yirminci ve yirmi birinci yüzyıllarda, şiddetsiz eylem, dünya çapında benzeri görülmemiş siyasi bir önem kazanmıştır. Bu stratejiyi kullananlar büyük başarılar elde etmiştir. Daha yüksek ücretler ve daha iyi çalışma koşulları elde edilmiş, eski gelenekler ve uygulamalar kaldırılmış, hükümet politikaları değiştirilmiş, haksız yasalar yürürlükten kaldırılmış, yürürlüğe yeni yasalar girmiş ve hükümet reformları başlatılmıştır. Birçok devlet şiddetsizlik karşısında felç olmuş ve diktatörlükler parçalanmıştır. Genel olarak birçok teorisyen (Brian Martin, Gelderloos, Gene Sharp, Robert Helvey, Peter Ackerman, Christopher Krueger, Chenoweth ve Stephan ve sayamadığımız

⁵⁷ N. Bermeo, What The Democratization Literature Says—or doesn't say—About Postwar Democratization, *Global Governance*, 2(9), 2003, s.165.

⁵⁸ Şiddetsizliği üçlü bir mimesis şeklinde açıklarsak; şiddetsizlik eyleminin anlambilimsel yapısındaki ilk biçimi “prefigurasyon”unun eyleme konfigüre edilmesine ve ardından şiddetsizliğin bir bütün olarak görülmesi refigurasyona uzanan bir süreçtir. Prefigurasyon kavramıyla, kişinin katıldığı direnişi, içinde yaşamak istediği toplumun bir parçasını yansıtmak gerektirir. Konfigürasyonun şiddetsizlikte ki özel işlevi, eylemin başından sonuna kadar bütün bir şekilde şiddetsizliğe bağlı kalması ve olaylar, eylemciler dinamik bir süreç içinde olanaklı kılmaktır.

⁵⁹ B. Martin, How Nonviolence is Misrepresented. *Review Article*, 30(2), 2008, s. 238-239.

birçok şiddet ve şiddetsizlik savunucusu) şiddet ve şiddetsiz mücadele biçimlerinin etkileri ve sonuçları üzerinde yoğunlaşmıştır. Ve hepsi de ya şiddet taraftarı veya şiddetsizlik taraftarı olmuştur. Genel olarak karşı olunan haksızlığın kaynağından ziyade haksızlıkların büyüklüğü ve strateji biçimleri üzerinde yoğunlaşmışlardır. Ancak bu haksızlıkların kaynakları üzerinde yoğunlaştığımız zaman şiddet ve şiddetsizliğin iki durumda etkilerinin aynı olmadığını görebiliriz. Şiddetsizlik, yabancı güçler tarafından şiddet ile ele geçirilmeye çalışılan bir ülke için kullanışlı olmayabilir. Aynı şekilde şiddetin kendi hükümetine karşı uygulanışı başarılı değildir. Dolayısıyla burada çözümlenmesi gereken kötülüğün nereden ve nasıl kaynaklandığıdır. Bu doğrultuda şunu söyleyebiliriz: Ne tamamen şiddetin uygulanışı başarı elde eder ne de şiddetsizliğin uygulanışı tek başına yeterli olur. Bu nedenledir ki sivil itaatsizliğin şiddet ve şiddetsizlik tartışmalarında herhangi bir sonuca ulaşmak mümkün gözükmemektedir.

Şiddete karşı şiddetsizliğe başvurulmasının elbette birçok nedeni vardır. Ancak biz klişe olarak şunu söyleyebiliriz ki, şiddetsizlik bir zayıflık değildir, aksine bir güç göstergisidir. Sivil itaatsizliği engellemeye çalışanlar şiddete başvurabilirler. Şiddete başvurma bir güç değil, bir zayıflıktır. Fakat eylemciler şiddetsizliğe başvurarak ahlaki alana dönüş yaparlar. Şiddetsizlik gücün yokluğu demek değildir. Şiddetsizlik, insan onuruna ve insanın bütünlüğüne “eşit ilgi ve saygı” çerçevesinde karakterize edebileceğimiz kolektif bir gücün ifadesi olarak tanımlayabileceğimiz bir eylemdir. Dolayısıyla sivil itaatsizlik, bu güç sayesinde var olan adaletsizlikleri değiştirmeyi amaçlayan bir mücadele biçimidir.

KAYNAKÇA

- Ackerman, P., Krueger, C., *Strategic nonviolent conflict: The Dynamics of People Power in The Twentieth Century*, Westport, Praeger, 1994.
- Altman, N., *Ahimsa, Dynamic Compassion*, Quest Books, Wheaton, 1980.
- Arendt, H., *Şiddet Üzerine*, (Çev. B. Peker), İletişim Yayıncılık, İstanbul, 2014.
- Audi, R., On The Meaning and Justification of Violence, A. Shaffer içinde, *Violence Award-Winning Essays in The Council for Philosophical Studies Competition*, s. 45-99, David McKay Company, New York, 1971.
- Balibar, E., *Şiddet ve Medenilik*, (Çev. S. Tamgüç), İletişim Yayınları, İstanbul, 2014.
- Bedau, H. A. "On Civil Disobedience", *Journal of Philosophy*, (58), 653-665, 1961.
- Benjamin, W., Şiddetin Eleştirisi Üzerine, (Ed. A. Çelebi), *Şiddetin Eleştirisi Üzerine*, (Çev. E. Göztepe), s. 19-42, Metis Yayınları, İstanbul, 2010.
- Bermeo, N., What The Democratization Literature says—or doesn't say—About Postwar Democratization, *Global Governance*, 2(9), 159-77, 2003.
- Bondurant, J. V., *Conquest of Violence: The Gandhian Philosophy of Conflict*, University of California Press, Berkeley, 1965.
- Burrowes, R. J., *The Strategy of Nonviolent Defense: A Gandhian Approach*, State University of New York Press, Albany, 1996.
- Chul Han, B., *Şiddetin Topolojisi*, (Çev. D. Zaptçioğlu), Metis Yayınları, İstanbul, 2015.
- Chenoweth, E., Stephan, M., Why Civil Resistance Works: The Strategic Logic of Nonviolent Conflict, *International Security*, 33(1), 7-44, 2008.
- Chenoweth, E., Stephan, M., *Why Civil Resistance Works: The Strategic Logic of Nonviolent Conflict*, Columbia University Press, New York, 2011.
- Chenoweth, E., M. J., Why Civil Resistance Works: The Strategic Logic of Nonviolent Conflict, *International Security*, 33(1), 7-44, 2008.
- Cohen, C., Civil Disobedience and The Law, *Rutgers Law Review*, 21(1), 1-17, 1966.
- Deleuze, G., Guattari, F., *A Thousand Plateaus*. (Çev. Ç. B. Massumi), University of Minnesota Press, London, 1987.
- Diwakar, R. R., *Satyagraha: The Power of Truth*, Henry Regenery Co, Hinsdale, 1948.
- Dworkin, R., "Sivil İtaatsizliğin Etiği ve Pratiği", (Ed. Y. Coşar), *Kamu Vicdanına Çağrı Sivil İtaatsizlik*, (144-164), Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2001.
- Eisenhower, S. M., To Establish Justice, To Insure Domestic Tranquility: The Final Report of the National Commission on the Causes and Prevention of Violence, United States Government Printing Office, Washington, 1969.

- Fanon, F., *Yeryüzünün Lanetlileri*, (Çev. Ş. Süer), Versus Kitap, İstanbul, 2017.
- Glick, W., *The Writings of Henry David Thoreau*, Princeton University Press, Princeton, 1973.
- Gregg, R., *The Power of Nonviolence*, Greenleaf Books, Canton, Maine, 1960.
- Harding, W., *The Variorum Civil Disobedience*, Twayne Publishers, New York, 1967.
- Hegel, G. W. F., *Hukuk Felsefesinin Prensipleri*, (Çev. Cenap Karakaya), Sosyal Yayınlar, İstanbul, 1991.
- Holmes, R. L., Violence and nonviolence, (Ed. A. Shaffer), *Violence: Award-winning Essays in the Council for Philosophical Studies Competition* (s. 101-135). David McKay Company, New York, 1971.
- King, M., *Why We Can't Wait*, Harper and Row, New York, 1963.
- Martin, B., How Nonviolence is Misrepresented, *Review Article*, 30(2), 235-257, 2008.
- Mayton, D. M., *Nonviolence and Peace Psychology*, Springer Dordrecht Heidelberg, New York, 2009.
- Nakhre, A. W., *Social Psychology of Nonviolent Action: A Study of Three Satyagrahas*, Chanakya Publications, Delhi, 1982.
- Ökçesiz, H., *Sivil İtaatsizlik*, Legal Kitapevi, İstanbul, 2011.
- Pelton, L. H., *The Psychology of Nonviolence*, Pergamon Press, New York, 1974.
- Puner, N. W., "Civil Disobedience: An Analysis and Rationale", *New York University Law Review*, (43), 651-720, 1968.
- Sharp, G., *The politics of Nonviolent Action*, Porter Sargent Books, Boston, 1973.
- Sharp, G., *Gandhi as Political Strategist*, Porter Sargent Books, Boston, 1979.
- Sharp, G., *The role of Power in Nonviolent Struggle*, Monograph Series Number 3, The Albert Einstein Institute, Cambridge, 1990.
- Sharp, G., "The Meanings of Nonviolence: A Typology Revised", *Journal of Conflict Resolution*, (3), 41-67, 1959.
- Sorel, G., *Reflections on Violence*, Cambridge University Press, Cambridge, 2004.
- Teichman, J., *Pacifism and Just War: A Study of Applied Philosophy*, Basil Blackwell, New York, 1986.
- Thoreau, H. D., *Resistance to Civil Government*, Aesthetic Papers, NY, 1849.
- Yoder, J. H., *Nevertheless: Varieties of Religious Pacifism*, Herald Press, Scottsdale, 1992.

İnternet Kaynakları

- Mahatma Gandhi: <https://www.mkgandhi.org/> adresinden alındı, (14.02.2019).